Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.11.1997, sp. zn. 2 Cdon 178/97, ECLI:CZ:NS:1997:2.CDON.178.1997.1

Číslo: 35/1998

Právní věta:

K nabytí vlastnictví k zemědělskému majetku přídělcem podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. se nevyžadoval vklad do pozemkových knih.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.11.1997

Spisová značka: 2 Cdon 178/97

Číslo rozhodnutí: 35

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Nabývání vlastnického práva, Vlastnické právo

Předpisy: 12/1945 Sb. 28/1945 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce (obec) se domáhal, aby soud určil, že je vlastníkem lesních pozemků parc. č. 18, 92, 93 a 216 v katastrálním území P., parc. č. 81 v katastrálním území P. a parc. č. 366/1 a 367 v katastrálním území S. Uvedl, že obce, které jsou jeho právními předchůdci, převzaly tyto pozemky „na podkladě přídělů a převzetí KNV Plzeň ze dne 1. 10. 1945 zn. 565 7. X., 19. X. a 26. X. 1949“. Jde tedy o majetek, který obec nabyla před 31. 12. 1949, a žalobce se proto podle zákona č. 172/1991 Sb. stal dnem účinnosti tohoto zákona, tedy 24. 5. 1991, vlastníkem těchto pozemků.

Žalovaný státní podnik navrhoval, aby žaloba byla zamítnuta. Poukazoval především na skutečnost, že přídělové listiny, které završují celý přídělový proces, byly v dané věci vydány ve prospěch československého státu – Národního pozemkového fondu. Ani zápisy v pozemkové knize nesvědčí obecnímu vlastnictví. Přídělové řízení probíhalo podle žalovaného způsobem upraveným v dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., který na rozdíl od § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. neměl ustanovení, které by nabytí vlastnického práva k přidělovaným pozemkům upravovalo odchylně od ustanovení obecného zákoníku občanského z roku 1811. Proto bylo k nabytí vlastnického práva k přiděleným nemovitostem třeba vkladu vlastnického práva do pozemkových knih („intabulace“). Žalovaný nesouhlasil s názorem, že § 431 o. z. o. se týkal jen převodů nemovitostí, a poukazoval na ustanovení § 436 o. z. o., z něhož se podává, že intabulace bylo třeba i k nabytí vlastnictví k nemovitostem v důsledku přechodu práva. Žalovaný pak dovozoval, že v dané

věci nebyla ve prospěch žalobce ani vydána přídělová listina, ani nebyla provedena intabulace, a proto se žalobce nemohl do 31. 12. 1949 stát vlastníkem sporných nemovitostí.

Rozsudkem ze dne 30. 4. 1996 Okresní soud v Klatovech žalobě vyhověl. Soud vzal za prokázané, že žalobce (případně jeho právní předchůdci) převzal příděl, zahrnující sporné nemovitosti, před 31. 12. 1949; přitom soud prvního stupně převzal názor vyjádřený v rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 3. 1995, podle něhož k přechodu vlastnického práva k přídělu nebylo třeba intabulace.

Na základě odvolání žalovaného rozhodoval ve věci Krajský soud v Plzni, který rozsudkem ze dne 17. 10. 1996 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud konstatoval, že v daném případě bylo prokázáno, že ke dni 31. 12. 1949 byly obce, které byly právními předchůdci žalobce, vlastníky lesních pozemků, o které v řízení šlo, a žalobce se proto ke dni 24. 4. 1991 stal vlastníkem těchto pozemků podle zákona č. 172/1991 Sb. Odvolací soud přitom zaujal stanovisko, že, jak vyplývá zejména ze znění § 9 dekretu č. 12/1945 Sb., přidělování konfiskovaného majetku podléhalo předepsanému postupu. Podle ustanovení § 9 odst. 3, 4 uvedeného předpisu se v první řadě vyžadovalo rozhodnutí okresní rolnické komise o přidělení přídělu, následovalo dobrozdání nadřízeného zemského národního výboru a poté byl přidělovací proces dovršen schválením Ministerstva zemědělství (§ 9 odst. 5 uvedeného předpisu). Z důkazů, které v řízení provedl soud prvního stupně, vyplynulo, že v daném případě byl předepsaný postup pro příděl lesních pozemků obcím dodržen, když z listiny „Potvrzení o právoplatném přídělu lesa", vydané Ministerstvem zemědělství pod č. j. 33827/49 – IX/B 23, jednoznačně vyplývá, že existovalo jak rozhodnutí Okresní rolnické komise v S., tak souhlas Zemského národního výboru v P., a Ministerstvo zemědělství jako vrcholný orgán tohoto přidělovacího procesu rozhodlo dne 7. 10. 1949, že s přídělem také souhlasí. Dle názoru odvolacího soudu pak účinky přídělu nastaly již rozhodnutím okresní rolnické komise, jak to vyplývá z ustanovení § 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb., když tento předpis doplňuje a konkretizuje dekret č. 12/1 945 Sb., podle něhož k přídělu došlo.

Znovu se také odvolací soud zabýval otázkou, zda vlastnictví obcí k přiděleném lesnímu majetku vzniklo až zápisem do pozemkových knih, když podle § 431 obecného zákoníku občanského z roku 1811 muselo být nabývací jednání zapsáno do veřejných knih k tomu, aby se převedlo vlastnictví k věcem nemovitým. Takto zakotvený intabulační princip však neplatil pro všechny způsoby nabytí vlastnictví. V důsledku dekretů prezidenta republiky, popřípadě úředních rozhodnutí vydaných na základě takového předpisu, přecházelo vlastnictví k nemovitostem bez zápisu do veřejných knih, tedy bez ohledu na to, zda k zaknihování došlo.

Odvolací soud pak připustil podle ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř. proti svému rozsudku dovolání, když za zásadní požadoval otázku „zda pro přechod vlastnictví do majetku obcí byl nutný zápis do veřejných knih, tedy zda na základě intabulace teprve vznikly účinky vlastnictví", jakož i problém, „zda účinky vlastnictví přídělce nastaly již rozhodnutím okresní rolnické komise o přídělu".

Proti rozsudku odvolacího soudu, který nabyl právní moci dne 25. 11. 1996, podal žalovaný včasné dovolání, a to z důvodu upraveného v § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. Dovolatel uváděl, že průlom v intabulačním principu přinesl až dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., zatímco sporné nemovitosti byly žalobci přiděleny, jak vyplývá ze všech dokladů, podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., který výjimku z principu intabulace nemá. Dovolatel též tvrdil, že nutnou podmínkou pro vznik vlastnictví přídělce bylo vydání rozhodnutí o přídělu a dokládal, že „takovým rozhodnutím není «potvrzení o právoplatném přídělu lesa», případně «schválení přídělového plánu lesní půdy ...». Za takové rozhodnutí o přídělu považuje žalovaný přídělovou listinu vydanou Ministerstvem zemědělství – Národním pozemkovým fondem, podle níž se uskutečňuje převod vlastnictví konfiskovaného zemědělského majetku přídělcům, kteří nabyli tohoto vlastnictví podle návrhů a rozhodnutí orgánů lidové správy a dekretů ministerstva zemědělství o vlastnictví půdy na základě dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb. Tyto přídělové listiny k převodu vlastnictví souzeného

majetku však byly vydány ve prospěch čs. státu – Národního pozemkového fondu a nikoli pro žalobce, popřípadě pro jeho právní předchůdce.“ Ze všech těchto důvodů se dovolatel domáhal, aby napadené rozhodnutí bylo zrušeno a věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobce podal k dovolání své vyjádření, v němž navrhl, aby dovolací soud potvrdil rozsudky soudů obou stupňů. Poukazoval na to, že příděly byly provedeny ve shodě s dekrety č. 12/1945 Sb. a 28/1945 Sb. a k intabulaci přídělů nedošlo jen pro nečinnost Ministerstva zemědělství. Pokud pak jde o právní akty, učiněné po roce 1950, poukazuje na jejich obecnou problematičnost, vyjádřenou též zákonem č. 172/1991 Sb.

Nejvyšší soud rozsudkem zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

V dané věci žalobce požadoval určení svého vlastnického práva, jehož nabytí opíral o ustanovení zákona č. 172/1991 Sb. (aniž by soudy ve věci rozhodující uvedly, podle kterého ustanovení tohoto zákona nabytí vlastnictví posuzovaly) a dovozoval, že byl vlastníkem těchto pozemků ke dni 31. 12. 1949. I když zákon č. 172/1991 Sb. upravuje nabytí vlastnictví k věcem, které obce vlastnily k 31. 12. 1949 v § 2 odst. 1 písm. c), je zřejmé, že obce takto nabývají i věci, uvedené v § 2 odst. 1 písm. a), b) tohoto zákona. V dané věci tedy bylo třeba řešit otázku, zda žalobce byl vlastníkem sporných pozemků ke dni 31. 12. 1949. Žalobce přitom tvrdil, že vlastnické právo získal „na podkladě přídělů a převzetí KNV Plzeň ze dne 1. 10. 1945 zn. 565 7. X., 19. X. a 26. X. 1949“. Soud prvního stupně pak uvedl, že „z výkazu přídělu je zřejmé, že byl schválen podle dekretu č. 12/1945 Sb., a to podle § 9 odst. 4 a 5“. Odvolací soud posuzoval nabytí vlastnictví žalobcem podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. i podle dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., neboť podle jeho názoru „tento předpis doplňuje a konkretizuje dekret č. 12/1945 Sb., podle něhož k přídělu došlo“. Je tedy zřejmé, že zkoumání zásadních právních otázek, vymezených v rozhodnutí odvolacího soudu o připuštění dovolání, předpokládá v první řadě vymezení vzájemného vztahu dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb. Podle názoru dovolacího soudu šlo o právní předpisy, které se vztahovaly na odlišné okruhy případů a ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., která byla odlišná od ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., nikterak neměnila proces přidělování zemědělského majetku podle tohoto dekretu. To vyplývá již z ustanovení § 1 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., podle kterého „Zemědělský majetek, zkonfiskovaný podle dekretu prezidenta republiky ze dne 21. 6. 1945, č. 12... osídlí se, pokud se nerozdělí ve smyslu dekretu o konfiskaci, přidělením půdy oprávněným uchazečům (§ 2) z krajů, ve kterých je nedostatek půdy anebo ve kterých jsou pro zemědělství nepříznivé podmínky.“ Je tedy zřejmé, že § 1 dekretu č. 28/1945 Sb. počítal s tím, že i nadále bude probíhat přidělování půdy podle dekretu č. 12/1945 Sb. K tomu se uvádělo, že dekret č. 12/1945 Sb. „jedná o konfiskaci půdy vůbec a o jejím přídělu místním uchazečům, druhý (č. 28/1945 Sb.) pak o osidlování konfiskované zemědělské půdy v rámci osidlovací akce celkové“ (Nové zákony a nařízení Československé republiky, Praha 1945, str. 327). Je tedy třeba rozlišovat nabytí vlastnictví k zemědělského majetku podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a podle dekretu č. 28/1945 Sb.

V judikatuře českých soudů byla již řešena otázka, zda k nabytí vlastnického práva k nemovitostem v dobách platnosti obecného zákoníku občanského z roku 1811 bylo vždy zapotřebí intabulace. V rozhodnutí uveřejněném pod č. 35/1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek se uvádí, že intabulační princip, stanovený v § 431 o. z. o., neplatil všeobecně; uvedené rozhodnutí odkazuje na komentář k obecnému zákoníku občanskému, podle něhož princip intabulační „platil u převodu nemovitostí... Vlastnictví nemovitostí lze nabýti také bez knihovního zápisu: přivlastněním, příklepem, vydržením, vyvlastněním a dalšími způsoby“ (Rouček F., Sedláček J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha 1935, díl II, str. 505). Obdobné stanovisko zaujal i Ústavní soud ČR (viz

nález publikovaný pod č. 166/1995 Sb.). Je ovšem třeba též posoudit, zda k případům, při nichž se intabulace nevyžaduje, patří i nabytí vlastnictví na základě přídělů zabrané půdy. V dobách platnosti obecného zákoníku občanského již docházelo k přidělování půdy, zabrané podle zákona č. 215/1919 Sb. (zákon záborový) a přidělované podle zákona č. 81/1920 Sb. (zákon přídělový) a zákona č. 329/1920 Sb. ve znění zákona č. 220/1922 Sb. (zákon náhradový); i když v odborné literatuře se konstatovalo, „že právní povaha přídělu je velmi sporná“ (Sedláček J.: Vlastnické právo. Praha 1935, str. 343), soudní praxe vycházela z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 1928 sp. zn. Rv I 783/27 (Vážný F.: Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských. ročník desátý, č. 7862). Citované rozhodnutí po rozsáhlém rozboru problematiky přídělu dospívá k závěru, že „Právo československé spočívá tedy na theorii adsignační, přídělové, že totiž nabytí půdy se uskutečňuje přiznáním jí ze strany povolaného k tomu úřadu správního, tedy úředním aktem správním.

Nabytí to jest tedy povahy veřejnoprávní. Z toho plynou důležité poznatky: Nabytí se rozhoduje pravomocným (moci práva nabyvším) rozhodnutím Státního pozemkového úřadu příděl přiznávajícím, zkrátka řečeno rozhodnutím přídělovým, z čehož plyne, že není potřebí ani vkladu do knih ani hmotného odevzdání pozemků.“ V souladu s uvedenými právními závěry lze konstatovat, že vlastnictví k přidělenému majetku se v dobách platnosti obecného zákoníku občanského z roku 1811 nabývalo již na základě rozhodnutí o přídělu, pokud ovšem zvláštní zákon nestanovil jinak; přitom okamžik, k němuž rozhodnutí o přídělu vyvolalo právní účinky, je třeba posoudit podle předpisů o správním řízení, platných v době vydání přídělového rozhodnutí, s přihlédnutím k případným odchylným ustanovením předpisů upravujících přidělování majetku.

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. žádné zvláštní ustanovení o nabytí vlastnického práva nemá. Pouze § 13 citovaného dekretu předpokládá zápis (nikoliv vklad) přídělu do pozemkových knih; tento zápis nemá konstitutivní charakter. K nabytí vlastnického práva k zemědělskému majetku podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. proto nebylo třeba vkladu do pozemkových knih. Dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. pak výslovně stanovil, že přidělená půda přechází do vlastnictví dnem převzetí držby (§ 5 odst. 2); tento právní předpis tedy zjevně nevyžadoval pro nabytí vlastnického práva přídělcem intabulaci přídělu.

V dovolacím řízení je též třeba zabývat se právním názorem odvolacího soudu, podle kterého „účinky přídělu nastaly již rozhodnutím okresní rolnické komise o přídělu, jak vyplývá z § 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb., když tento předpis doplňuje a konkretizuje dekret č. 12/1945 Sb., podle něhož k přídělu došlo.“ Jak však bylo uvedeno shora, ustanovení dekretu č. 28/1945 Sb. se nikterak nedotkla dekretu č. 12/1945 Sb. a přídělové řízení dle těchto dekretů je tedy třeba rozlišovat. Okresní rolnická komise však nebyla orgánem státní správy, který byl oprávněn rozhodnout o přidělení konfiskovaných pozemků. Podle ustanovení § 9 odst. 4 dekretu č. 12/1945 Sb. okresní rolnická komise přezkoumávala předložené přídělové plány a návrhy na úhradu a na jejich základě vypracovávala přídělový plán a rozvrh úhrad pro celý okres. Pokud mezi přídělovými plány a návrhy na úhradu, předloženými jednotlivými místními rolnickými komisemi, nebylo rozporu anebo mezi nimi došlo k dohodě, § 9 odst. 4 stanovil, že „jest okresní přídělový plán a rozvrh úhrad po schválení podle odstavce 5 právoplatný“. Podle § 9 odst. 5 citovaného dekretu pak přídělový plán (tedy nikoliv rozhodnutí) byl postoupen Ministerstvu zemědělství, které jej mohlo změnit; „schválením podle odstavce 5“ se tedy nemohlo myslet nic jiného, než schválení Ministerstvem zemědělství. Konečným správním aktem, který přídělové řízení v těchto případech završoval, bylo tedy schválení přídělového plánu okresní rolnické komise Ministerstvem zemědělství. Pokud rozpory mezi jednotlivými rolnickými komisemi překonány nebyly, postoupila se věc „ke konečnému rozhodnutí Ministerstvu zemědělství“ (§ 9 odst. 6). Lze tedy konstatovat, že o přídělech půdy podle dekretu č. 12/1945 Sb. rozhodovalo Ministerstvo zemědělství, byť v součinnosti s rolnickými komisemi a Zemským národním výborem (viz § 9 dost. 5, 6 citovaného dekretu).

Dovolací soud se neztotožňuje s názorem odvolacího soudu, že by z § 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb. vyplývalo, že účinky přídělu nastaly již rozhodnutím okresní rolnické komise. Z textu § 5 odst. 2 citovaného dekretu nic takového nevyplývá; naopak § 4 odst. 3 citovaného dekretu stanoví, že „Ministerstvo zemědělství přiděluje, přihlížejíc k okolnostem, uvedeným v žádosti, za součinnosti okresních rolnických komisí a příslušných okresních národních výborů podle potřeby a možnosti oprávněným uchazečům půdu…“. Také podle dekretu č. 28/1945 Sb. tedy přidělovalo půdu Ministerstvo zemědělství; vlastnictví se pak nabývalo uchopením se držby pozemku.

Z uvedeného je zřejmé, že dovolání nelze přisvědčit, pokud dovolatel namítá, že k nabytí vlastnického práva k nemovitému majetku přidělenému podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. bylo potřeba intabulace. Pokud však odvolací soud dovodil, že právní účinky přídělu (tedy zejména nabytí vlastnictví přídělce) nastaly již rozhodnutím okresní rolnické komise, a pokud měl za to, že dekret č. 28/1945 Sb. novelizoval ustanovení dekretu č. 12/1945 Sb., týkající se přidělování konfiskovaného zemědělského majetku, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.) a dovolání je v této části důvodné.